

Nr 34.*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående skydd för de norrländska länen mot skadliga verkningar av exploateringen av vattenkraften, m. m.*

Tredje lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 41 i första kammaren av herr *Larsson, Nils August, m. fl.* och nr 52 i andra kammaren av herr *Lindström m. fl.*

I motionerna citeras bl. a. vad länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län samt ledamoten av vattenlagssakkunniga herr Skoglund i vissa yttranden anfört om behövligheten av skyddsåtgärder mot en exploatering av den norrländska vattenkraften till Norrlands förfång. Motionärerna finner det påkallat att lagstiftningen ingriper för att de norrländska länen skall bli tillförsäkrade dels elkraft för sin egen utveckling, dels skälig ersättning, lämpligen uttagen i form av accis, för den elkraft som exporteras till andra landsdelar. De hemställer, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig och grundlig utredning av de problem, som behandlats i motionerna, i enlighet med där angivna synpunkter och att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen lägga fram de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver yttranden inhämtats från vattenfallsstyrelsen, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, 1943 års elkraftutredning samt sakkunniga för utredning rörande vissa ändringar i vattenlagen (vattenlagssakkunniga). Länsstyrelsen i Västernorrlands län har därvid överlämnat yttrande från Västernorrlands läns elektriska förening u. p. a. Elkraftutredningen har vid sitt yttrande fogat en promemoria av den 26 januari 1953 angående elkraftfrågor av särskild betydelse för Norrland. På begäran av utskottet har yttranden över motionerna avgivits av Svenska vattenkraftföreningen och Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF). Vidare har till utskottet inkommit en skrift i ärendet från samlingsdelegationen för de fyra nordligaste länen. Vid skriften har delegationen fogat en av kraftverksdirektören C. D. Bredberg utarbetad promemoria angående Norrlands elkraftförsörjning sedd mot bakgrunden av den

norrländska vattenkraftens forcerade utbyggande. I anslutning till promemorian har vattenfallsstyrelsen genom skrivelse den 13 november 1953 kompletterat sitt ovannämnda yttrande över motionerna. Sluligen har, sedan utskottet jämlikt § 46 riksdagsordningen hemställt därom, elkraftutredningen till utskottet översänt ett manuskript till det kapitel 14 i utredningens under arbete varande huvudbetänkande, i vilket kapitel utredningen redogjort för sin syn på de speciella norrländska elkraftfrågorna. Enligt vad elkraftutredningen meddelat är kapitlet i fråga om det sakliga innehållet slutjusterat av elkraftutredningen.

Gällande bestämmelser om bygdekraft m. m.

Den som bygger kraftanläggning eller verkställer vattenreglering kan åläggas vissa förpliktelser av allmän natur. Motionärerna har särskilt nämnt bestämmelserna rörande bygdekraft och regleringsavgift. Beträffande regleringsavgifterna får utskottet hänvisa till den redogörelse som lämnats i utskottets utlåtande nr 33/1953. Bygdekraftinstitutet har utförligt belysts i vattenlagssakkunnigas promemoria den 30 maj 1950 med förslag till ändrade bestämmelser angående skyldighet för ägare av större kraftanläggningar att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd. Vattenlagen den 28 juni 1918 innehåller nu i 4 kap. 1—4 §§ väsentligen följande angående bygdekraftinstitutet.

Under 1 § stadgas att, där strömfall varder bebyggt jämlikt vattenlagen och den vattenkraft, som vid oreglerat lågvatten kan uttagas vid byggnaden, uppgår till minst 500 turbinhästkrafter, byggnadens ägare skall vara pliktig att tillhandahålla intill en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan uttagas vid kraftverket, för tillgodoseende av vissa behov inom den kringliggande bygden. Storleken av nämnda andel bestämmes av vattendomstolen. Därvid skall hänsyn tagas dels till omfattningen av den rätt, anläggningens ägare erhållit att för vattenkraftens tillgodogörande förändra förut rådande vattenstånds- och avrinningsförhållanden, dels ock å ena sidan till det behov av kraft, som inom bygden redan föreligger eller i en nära framtid är att motse, och å andra sidan till den tillgång på kraft, som eljest må vara att påräkna för ändamålet. Avgörandet gäller för tjuvu år i sänder. 2 och 3 §§ avser skyldighet att tillhandahålla bygdekraft i vissa särskilda fall, vilka äger samband med byggande i vatten enligt äldre lag. I 4 § hänvisas den, som vill komma i åtnjutande av bygdekraft, att göra ansökan därom hos vattendomstolen. Därutöver meddelas i denna paragraf i huvudsak följande föreskrifter. Där ej annorlunda överenskommes, är ägaren icke pliktig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än två år efter det ansökningen delgivits honom. Kraften skall efter vattendomstolens bestämmande uttagas antingen vid kraftstationen eller, där det

lämpligen kan ske, å ägaren tillhörig ledning. I den mån kraft, varom nu är fråga, tages i anspråk skall ersättning därför givas med det belopp, som motsvarar ägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. I fråga om storleken av nämnda ersättning ävensom villkoren i övrigt för kraftens tillhandahållande skall vattendomstolen meddela bestämmelser i samband med beslut i anledning av ansökningen.

Några före år 1953 gjorda uttalanden rörande det i motionerna behandlade spörsmålet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län hemställde i skrivelse den 19 januari 1942, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en riktig och rättvis reglering av ersättningsfrågor i samband med de särskilt inom Jämtlands län pågående stora sjöreglerings- och kraftanläggningarna.

Länsstyrelsen anförde därvid bl. a., att i länet pågående eller planerade sjöregleringsföretag bleve av utomordentlig betydelse för kraftproduktionen. Regleringskostnaderna bleve i förhållande till den energivinst som uppstode jämförelsevis obetydliga. Den utvunna kraften vore så gott som uteslutande avsedd att transporteras till och utnyttjas i sydligare trakter av landet och endast en ringa del därav skulle komma länets befolkning till godo. De fördelar, som uppstode för den bygd, där dessa stora värden uttoges, inskränkte sig i stort sett till de arbetstillfällen som bereddes befolkningen under en jämförelsevis kort byggnadstid samt till de i och för sig betydande skatteobjekt som de stora kraftverken och i viss mån även regleringsdammarna utgjorde för de särskilda kommuner dit de förlades. För bygden och länet i övrigt kunde några väsentliga fördelar av företagen eljest icke sägas uppstå. Däremot kunde genom dessa anläggningar och åtgärder i vissa avseenden stora skador och olägenheter uppkomma, vilka berörde såväl enskilda rättsägare som mera allmänna intressen liksom även den jordbrukande befolkningens och andra befolkningsgruppers trevnad och levnadsförhållanden. Länsstyrelsen framhöll vidare, att inom länet gjorts gällande att den nuvarande lagstiftningen icke gäve tillräckliga möjligheter till beredande av ersättning och kompensation för skador av mera allmän natur.

Vid 1942 års riksdag uttalade herr Hedlund i Östersund m. fl. i motionen II: 74, att det borde utredas, huruvida då gällande vattenlagstiftning kunde anses på ett tillfredsställande sätt tillgodose berättigade anspråk på ersättning för de av vattenbyggnadsföretag föranledda skador och olägenheter, som drabbar mera samhälleligt och allmänt. I samband härmed ifrågasattes från motionärernas sida jämväl att i vidare mån än hittills skett låta den kringliggande bygden och länet bliva delaktiga av de ofta betydande värden, som utvunnes vid dylika företag. Motionen ut-

mynnade i hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av i motionen berörda frågor. I motionen uttalades den önskan, att vid en blivande utredning i främsta rummet de nu gällande bestämmelserna om bygdekraft, vilka motionärerna funne mindre ändamålsenliga, gjordes till föremål för översyn. Med motionsyrkandet åsyftades därjämte att få till stånd en omarbetning av de dåvarande föreskrifterna rörande regleringsavgifter, så att dessa i vidgad utsträckning kunde tagas i anspråk för allmänna ändamål.

På hemställan av andra lagutskottet (utl. nr 35/1942) beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning bland annat av frågan, huruvida de i vattenlagen upptagna bestämmelserna om bygdekraft och regleringsavgifter kunde anses tillfyllest för det med dem avsedda syftet (ang. behandlingen av frågan rörande regleringsavgifter torde få hänvisas till tredje lagutskottets utlåtande nr 33/1953).

Sedan 1942 års riksdag (rskr nr 199) vidare begärt utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft, tillkallade chefen för handelsdepartementet den 23 januari 1943 sakkunniga för utredning i sistnämnda hänseende (1943 års elkraftutredning). I direktiven för utredningen framhölls bl. a., att det måhända kunde komma att visa sig, att kraftförsörjningen inom vissa delar av landet skulle kunna avsevärt förbättras genom en skärpning eller utvidgad tillämpning av bestämmelserna om skyldighet för kraftverksägare att tillhandahålla bygdekraft.

I skrivelse den 10 maj 1947 till chefen för kommunikationsdepartementet hemställde elkraftutredningen, att den fortsatta handläggningen av frågan om bygdekraftinstitutets omarbetning måtte överlämnas till 1945 års vattenlagssakkunniga.

Till vattenlagssakkunniga överlämnades år 1947 nyssnämnda skrivelse samt en av 1947 års riksdag avlåten skrivelse (nr 313), vari hemställdes om skyndsamt utredning bl. a. av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranleddes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar. (Angående vattenlagssakkunnigas arbete se nedan s. 6.)

Norrlandskommittén föreslog i första delen av sitt principbetänkande (SOU 1949: 1) vissa åtgärder för att främja den allmänna utvecklingen av näringslivet i Norrland. Kommittén sammanfattade förslagen, såvitt de rörde vattenkraft och elektrifiering, under följande punkter (s. 93).

»Vattenkraften i Norrland bör utbyggas i den takt så påkallas med hänsyn till samhällsekonomiska synpunkter. En önskvärd utveckling av näringslivet i Norrland bör ej hindras av att vattenkraften där ej blivit tillräckligt utbyggd eller genom att överföring av kraft söderut får ske i sådan omfattning att kraft kommer att saknas för Norrlands egna behov.

De gottgörelser, som utgå vid sjöreglering, böra tillmätas så och disponeras för sådana ändamål, att förutsättningarna för bygdens näringsliv icke bli sämre utan snarare i stället bättre än de varit före sjöregleringen. Gottgörelse bör även lämnas kommun, som genom sjöreglering går miste om en del av sitt skatteunderlag. Detta syfte kan eventuellt tillgodoses genom att sjöreglering blir föremål för beskattning genom åsättande av taxeringsvärde eller i annan form.

Landsbygdselektrifieringen i Norrland bör fullföljas med all kraft inom ramen för tillgängliga materialresurser.

Tillgången på elektrisk kraft icke minst för mindre industri- och andra företag i Norrland bör förbättras samt taxe- och övriga villkor göras så förmånliga som möjligt.

För mindre kraftföretag som sakna resurser att på ett tillfyllestgörande sätt kunna tillgodose förekommande behov av elektrisk kraft, bör kraftfrågan där så erfordras ordnas genom statens medverkan.

I den mån frågor sammanhängande med de under ovanstående punkter nämnda för närvarande äro föremål för utredning, avseende hela landet, böra framkommande förslag omprövas ur speciellt norrländska synpunkter.»

Länsstyrelsen i Västerbottens län anhöll i en av motionärerna i huvudsak återgiven skrivelse den 20 april 1950 (I: 41 s. 11 ff.) om utredning av vissa frågor rörande Norrlands försörjning för framtiden med elektrisk kraft. — Länsstyrelsen sammanfattade sina synpunkter på följande sätt.

»1. Den i övre Norrland producerade kraften bör i första hand användas för att täcka alla inom landsändan förekommande mera högvärdiga kraftbehov.

2. Utbyggnaden av vattenkraft bör ske i sådan takt att nytillkommande kraftbehov efter skälig varsel kunna tillgodoses.

3. Sedan landets vattenkraft blivit tillgodogjord i den omfattning, som kan anses lämplig ur allmän synpunkt, måste därefter kommande kraftbehov tillgodoses genom utbyggnad av anläggningar för värmekraft. Dessa böra förläggas i landets sydligare delar och givas sådan kapacitet, att hinder ej möter att fylla i övre Norrland uppkommande nytt kraftbehov genom omföring av erforderlig del av den därifrån söderut levererade kraften.

4. Vid avvägningen mellan råkraftpriserna i övre Norrland, å ena sidan, och i mellersta och södra Sverige, å andra sidan, bör tillses, att övre Norrland icke till någon del belastas med kostnader för överföringen söderut.

5. Kostnaden för utbyggnad av sådan värmekraft, som avses under 3), bör helt bäras av konsumenterna inom de sydligare landsdelarna.

6. Vid prissättning av råkraftleverans i övre Norrland bör tillvaron av kraftkällor i bygden beaktas och bygden icke belastas med kostnader för

överföringsledning, vilka skulle varit överflödiga vid en lokal utbyggnad för tillgodoseende av traktens behov.»

Vattenfallsstyrelsen avgav den 7 juni 1950 utlåtande över länsstyrelsens framställning. Vattenfallsstyrelsen avstyrkte att utredning anordnades beträffande de av länsstyrelsen framförda sex önskemålen. Utredningen vore onödig, då önskemålen 1—4 och 6 redan vore väl tillgodosedda och önskemålet nr 5 avsåg en fråga, som bleve aktuell först om så lång tid och under så oförutsebara förhållanden, att det vore lönlöst taga itu med den nu.

Sedan *länsstyrelsen i Västerbottens län* den 14 november 1950 avgivit yttrande i anledning av vattenfallsstyrelsens nyss berörda utlåtande, överlämnade Kungl. Maj:t här angivna tre skrivelser till elkraftutredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag (se härom nedan).

Som omnämnts i motionerna (s. 6) framlade *vattenlagssakkunniga* den 30 maj 1950 en promemoria med förslag till ändrade bestämmelser angående skyldighet för ägare av större vattenkraftanläggningar att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd. Promemorian upptager ett särskilt yttrande av vattenlagssakkunnigas ledamot Gösta Skoglund. Yttrandet har till större delen återgivits i motionerna (I: 41 s. 7 f). Herr Skoglund var ense med utredningens övriga ledamöter om det lämpliga i att genomföra de ändringar i vattenlagens bestämmelser om bygdekraft, som det vid promemorian fogade lagförslaget innebar. Han förutsatte emellertid att dessa icke finge utgöra hinder för en blivande allsidig utredning av de norrländska kraftförsörjningsfrågorna.

Utlåtanden över vattenlagssakkunnigas promemoria avgavs under år 1950 av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Här må särskilt anmärkas att länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län avstyrkte, att de sakkunnigas promemoria lades till grund för en revision av vattenlagens bygdekraftbestämmelser. Länsstyrelsen i Västernorrlands län förordade i stället en avgift på elkraft som från Norrland exporterades till andra landsdelar (se motionen I: 41 s. 13). Såväl länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län som också länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län hemställde, att de speciella norrlandsproblem, som föreläge i fråga om kraftförsörjningen, bleve föremål för en allsidig utredning.

Elkraftutredningens promemoria.

I sin promemoria av den 26 januari 1953 har elkraftutredningen sammanställt de under utredningsarbetet dittills framkomna synpunkterna på de speciella norrlandsfrågorna. Utredningen har därvid även redovisat vad norrlandskommittén, länsstyrelsen i Västerbottens län och vattenfallssty-

relsen i detta hänseende utalat i ovan nämnda betänkande m. m. Här skall i begränsad omfattning återges vad elkraftutredningen sålunda anfört.

A. Skadeverkningarna vid den norrländska vattenkraftens exploatering.

Vid nuvarande utformning av vattenlagen skall ersättning för skador å mark och dylikt som regel utgå i pengar. I promemoria av vattenlagssakkunniga angående ändrade bestämmelser om ersättningar enligt vattenlagen har föreslagits att ersättning mot kraftverksintressets bestridande även skall kunna utgå i mark eller kraft. Härigenom skulle vattendomstolarna få större möjligheter att skapa nya realvärden för de skadade fastigheterna till förmån för bygdens näringsliv. Elkraftutredningen vill emellertid framhålla, att möjligheterna till ersättning i realvärden är begränsad, varför man ej får ställa för stora förväntningar på betydelsen av en lagändring enligt förslaget. Lagstiftarna ha åsyftat att med regleringsavgifter gottgöra bygden för sådana olägenheter, som icke kunna direkt ersättas i vattenmålen. Vid framför allt kraftstationsbyggnader erhålles dessutom en ej obetydlig gottgörelse genom skatteintäkter för kommunen. Skulle det vara så att bygden ej direkt eller på nämnda två vägar tillfullo gottgöres för de skador, som vattenkraftens exploatering medför, är förhållandet otillfredsställande. Full kompensation för skadorna skall nämligen utgå.

Givetvis måste alla intressen beaktas och som nämnts full ersättning lämnas för skador och olägenheter, i den mån dessa icke kompenseras på annat sätt. Ett frigörande av de stora nationalekonomiska värden, som ligga i den inhemska vattenkraften, måste emellertid betraktas som ett gemensamt riksintresse, där några motsättningar mellan Norrland och landet i övrigt ej borde föreligga. Elkraftutredningen finner det angeläget att landets vattenkrafttillgångar utnyttjas i den utsträckning som ur ekonomisk, teknisk och allmän synpunkt kan anses skälig.

B. Marginal i utbyggd kraft särskilt med tanke på kraftbehoven i Norrland.

Det är uppenbarligen riktigt, att en tillräcklig reserv i form av utbyggd kraft bör föreligga. Det aktuella utbyggnadsprogrammet är inriktat på att snarast möjligt söka uppnå en sådan balans mellan tillgång och efterfrågan, att ifrågavarande önskemål i full utsträckning blir tillgodosett. Givetvis kan dock den kommande utvecklingen medföra förnyade svårigheter härvidlag, om investeringsmöjligheterna för vattenkraftens utbyggande av olika skäl begränsas, om kraftbehoven ökas exceptionellt hastigt, exempelvis genom att priset på elkraft sjunker avsevärt i förhållande till priset på bränsle, eller om svårartad vattenbrist uppkommer. Det ligger emellertid i kraftföretagens ekonomiska intresse, att en kraftmarginal erhålles, som vid normal vattentillgång medger avsättning av tillfällig kraft

för elektrisk ånggenerering med 1 000 à 2 000 milj. kWh per år och som vid exceptionell vattenbrist finnes till begränsande av ångkraftinmatningen. En dylik kraftmarginal utgör samtidigt en reserv för täckande av en oförutsedd belastningsökning. Ingen har heller påfordrat att elkraftreserven skulle föreligga i form av utbyggda vattenkraftstationer, vilkas kraftproduktion icke skulle utnyttjas i möjlig omfattning.

Vid nuvarande landsomfattande samkörning är man för tillgodoseende av nya kraftbehov i princip oberoende av om en kraftreserv finnes disponibel inom den ena eller andra landsändan. I den mån tillräckliga ledningsförbindelser finnas, kan man strängt taget icke anse, att ett kraftöverskott, som för tillfället kanske användes för leveranser av elektrisk ångpannekraft, är lokaliserat till den ena eller andra kraftstationen. Principen bör vara att nya reguljära kraftbehov skola tillgodoses oavsett om de uppstå inom Norrland eller annorstädes och frågan om hållande av en tillräcklig reserv i form av utbyggd kraft är icke något speciellt norrlandsproblem. Möjligheten för staten att med stöd av 1 kap. 14 § vattenlagen exproprierar sådant strömfall, som icke är på ändamålsenligt sätt utnyttjat, får anses medverka till att utbyggnadstakten blir tillräckligt snabb och att en lämplig beredskapsmarginal av utbyggd vattenkraft finnes tillgänglig även hos de enskilda kraftföretagen. Elkraftutredningen anser, att några särskilda åtgärder från statens sida för närvarande icke erfordras för att bättre tillgodose det allmännas intresse av en tillräcklig marginal i utbyggd vattenkraft.

C. Företrädesrätt för Norrland till den där producerade vattenkraften.

En ökad inmatning av ångkraft i södra Sverige medför automatiskt en däremot svarande begränsning av kraftöverföringen från Norrland. Önskemålet om företrädesrätt för Norrland till den där producerade vattenkraften innebär därför icke något problem ur teknisk synpunkt.

Den norrländska vattenkraften måste utbyggas jämväl för tillgodoseende av aktuella behov inom landets sydligare delar. En överföring av kraft på stamlinjenätet för 200 och 380 kV måste förutses i allt mera ökande omfattning under överskådlig tid framåt. Givetvis får det ankomma på kraftförsörjningens målsmän att tillse, att när man börjar nalkas ett mera fullständigt utnyttjande av landets vattenkrafttillgångar, någon överutbyggnad av stamlinjenätet icke sker. Denna fråga torde emellertid icke på länge bli aktuell bl. a. av det skälet, att det framdeles kommer att bli allt mera motiverat att utbygga såväl toppkrafteffekt som sekunda vattenkraft i Norrland. Några risker för felinvesteringar vare sig på kraftproduktionssidan eller på förbrukningssidan föreligga ej i nuvarande läge.

Det bör vidare i detta sammanhang framhållas, att en komplettering av vattenkraften med ångkraft erfordras nu och i ökad utsträckning längre

fram för täckande av underskott vid vattenbrist, vare sig denna brist föreligger i Norrland eller annorstädes, och för anpassning av krafttillgången till kraftbehovens växlingar, i den mån föreliggande vattenregleringsmöjligheter icke äro tillräckliga härför. Eftersom sålunda en viss komplettering med ångkraft kräves för att vattenkraften i största möjliga grad skall kunna tillhandahållas såsom högvärdig kraft, kan man icke utan vidare säga, att en ångkraftkomplettering endast är erforderlig för en viss landsändas behov. En ökad utbyggnad av värmekraft innebär ökade möjligheter att nyttiggöra vattenkraften över hela landet.

D. Kraftpriser i Norrland och överföringskostnader söderut respektive kostnader för ångkraftkomplettering.

Det bör hållas i minnet, att kraft praktiskt taget aldrig försäljes vid kraftstationsväggen utan först sedan den överförts längre eller kortare väg och genomgått ett antal transformeringar. Flertalet kraftstationer i Norrland ha i detta avseende icke något särskilt gynnsamt läge i förhållande till de norrländska konsumtionsområdena.

Vad först frågan om överföringskostnaderna söderut beträffar, så hävdar vattenfallsstyrelsen, att dessa redan vid nuvarande taxor och belastningsförhållanden icke belasta kraftförbrukningen inom Norrland. I flera fall när det gäller stora industriella kraftförbrukare med speciella leveransvillkor har därjämte kraftpriset kunnat fastställas i mera direkt anslutning till den verkliga, i det individuella fallet föreliggande kraftkostnaden baserad på kortaste överföringsväg från kraftkällan. I april 1951 beslutade vattenfallsstyrelsen en allmän höjning av sina engrostaxor med 15 %, vilken höjning dock för Norrlands del begränsats till 10 % för att nyssnämnda förutsättning fortfarande skall gälla vid den ökade utnyttjning av kraftnätet inom Norrland som förutses. Enligt från vattenfallsstyrelsen inhämtade upplysningar är avkastningen under nuvarande förhållanden för en mot kraftförbrukningen inom Norrland svarande vattenkraftproduktion jämte överföring av denna kraft över det norrländska fördelningsnätet till leveranspunkterna för råkraft snarast lägre än för vattenfallsstyrelsens rörelse i övrigt, och några ovidkommande kostnader, till exempel för kraftöverföring söderut, kunna då icke anses belasta detaljdistributionsföretagens råkraftköp i Norrland. En motsvarande bedömning med hänsyn tagen till den belastningsökning, som beräknas inträda under det närmaste decenniet, visar en tendens till ökad avkastning för norrlandsdelen på grund av bättre utnyttjning än för närvarande av det norrländska fördelningsnätet. Eftersom taxehöjningen först efter en 10-årsperiod gör sig helt gällande vid normala kontraktstider, har denna tendens ansetts kunna tagas till intäkt för den ovan nämnda differentieringen av engrostaxenivåerna i Norrland och övriga landet. Inom de sydligaste delarna av

landet ha engrostaxorna av motsvarande anledning höjts med 20 %. Härigenom har råkraftpriset differentierats i tre nivåer.

En differentiering av taxenivån medför alltid svårigheter med gränsdragning mellan områdena. För statens vattenfallsverks del är det dock i nuvarande läge icke något problem, eftersom man icke har någon kraftdistribution inom ett större område i södra Norrland. En anpassning efter de statliga normaltaxorna kan emellertid härvidlag vara värre för vissa enskilda kraftföretag med verksamheten förlagd till detta mellanliggande område. En lägre taxenivå i Norrland kan även medföra vissa bekymmer för de enskilda kraftföretag, som ha sin verksamhet helt inom Norrland.

Elkraftutredningen är liksom vattenfallsstyrelsen av den uppfattningen, att det allteftersom utnyttjningen ökar på de norrländska fördelningsnäten, kan vara motiverat med ett lägre kraftpris i Norrland än i mellersta och södra Sverige. Denna uppfattning strider visserligen mot det i vissa sammanhang uttalade önskemålet om så lika kraftpris som möjligt i olika delar av landet, men det måste anses nationalekonomiskt riktigt, bl. a. med tanke på industriens lokalisering, att olika självkostnader komma till uttryck i kraftprisenivån. Givetvis bör dock denna princip icke drivas alltför långt när det gäller uppdelningen i olika prisområden, utan därvid anser elkraftutredningen, att man för normala kraftleveranser bör kunna stanna vid den uppdelning i tre olika områden, som redan skett.

Ovannämnda differentiering av taxorna rör engrosförsäljningen av kraft, det vill säga bl. a. kraftförsäljningen till de lokala detaljdistributionsföretagen. För dessa tillkomma emellertid kostnaderna för kraftens detaljdistribution till de enskilda konsumenterna. Härvidlag gäller i än högre grad än beträffande råkraftens fördelning, att de stora avstånden mellan bygderna i Norrland orsaka högre självkostnader för kraftdistributionen där än i mellersta och södra Sverige. För den slutlige konsumenten på den norrländska landsbygden ställer sig därför kraften ofta avsevärt dyrare än den gör för den mellansvenske eller sydsvenske konsumenten, trots att den förstnämnde geografiskt sett bor betydligt närmare de stora kraftkällor, från vilka huvuddelen av kraften kommer.

Det är sålunda under nuvarande förhållanden ingalunda onormalt, att å ena sidan kostnaderna för kraftens överföring på det norrländska fördelningsnätet med dess längre avstånd mellan uttagningpunkterna ställa sig högre än å andra sidan summan av kostnaderna för överföringen söderut och för kraftöverföringen inom fördelningsnätet i mellersta Sverige, som uppvisar en större belastningstäthet.

Frågan om att i en eller annan form taga ut avgifter på kraftkonsumtionen i södra och mellersta Sverige att användas som bidrag till kostnaderna för kraftledningar inom Norrland eller på annat sätt för stödande av

elektrifieringen eller näringslivet i Norrland måste hänföras till det mera allmänt näringspolitiska planet.

Elkraftutredningen delar länsstyrelsens i Västerbottens län uppfattning att fördelningen av kostnaderna för den ångkraftkomplettering, som kommer att i ökad omfattning erfordras, sedan vattenkrafttillgångarna mera fullständigt tillgodogjorts, kan komma att medföra speciella problem. Arten av dessa blir väsentligt olika i vad mån man då har en mer eller mindre förenhetligad kraftförsörjning i landet.

Att nu under olika alternativa förutsättningar för utvecklingen genomtränga dessa frågor och söka uppdraga riktlinjer för framtiden torde knappast vara möjligt. I nuvarande läge och så länge ovan angivna principer för en avtrappning av kraftprisnivån, baserad på självkostnaderna för kraftöverföring från Norrland, följas föreligger i varje fall icke någon risk, att kraftförbrukningen i Norrland skulle belastas med ovidkommande kostnader. Det bör i detta sammanhang ej heller bortses från att utvinandet av den norrländska vattenkraften och utbyggandet av betydelsefulla delar av fördelningssystemet i Norrland kunnat och kunna ordnas på ett ekonomiskt fördelaktigare sätt genom att vattenkraften utnyttjas jämväl för tillgodoseende av behoven i övriga landsdelar.

E. Bygdeelektrifieringen i Norrland.

Norrlandslänen äro att betrakta som avsevärt bättre elektrifierade än ett flertal län inom sydligare landsdelar och även bättre än medeltalet för riket. År 1950 funnos cirka 47 000 oelektrifierade bostadslägenheter på den egentliga landsbygden i hela riket, därav i runda tal 8 000 i Norrland, 9 000 i Svealand och 30 000 i Götaland. Detta innebär, att elektrifieringsgraden på den egentliga landsbygden i hela riket vid denna tidpunkt var 93 %, i Norrland liksom i Svealand 95 % och i Götaland 91 %. Vid samma tidpunkt hade statsbidrag utgått med cirka 50 milj. kronor, därav till företag i Norrland 26 milj., i Svealand 10 milj. och i Götaland 14 milj. Härtill kommer det stöd åt elektrifieringen, som lämnats med anlitande av regleringsavgifterna, samt det stöd för vissa glesbygdselektrifieringar, som lämnats direkt av statens vattenfallsverk.

Yttrandena.

Motionärernas yrkande om utredning tillstyrkes av de hörda länsstyrelserna, samarbetsdelegationen samt RLF. Vattenlagssakkunniga och Svenska vattenkraftföreningen har ej något att erinra mot en utredning, men vattenlagssakkunniga framhåller i sitt yttrande, att denna icke bör bli i första rummet av vattenrättslig karaktär utan har att angripa problemen från väsentligen andra utgångspunkter med huvudvikten lagd vid allmänna näringspolitiska överväganden. Vattenfallsstyrelsen anför,

att de frågor, som i motionerna beröres, i den mån någon utredning erfordras, antingen redan är eller varit föremål för utredning. Huruvida särskilda åtgärder till befrämjande av det norrländska närings- och kulturlivet är påkallade och dessa kräver en ny allsidig utredning, omfattande också det förevarande frågekomplexet, med sikte på att tillskapa ett ekonomiskt underlag för stödåtgärder av olika slag, anser sig vattenfallsstyrelsen icke ha att ingå på i vidare mån än att vattenfallsstyrelsen vill framhålla den självklara konsekvensen av höjda kraftpriser, därest finansieringen av stödåtgärderna skall utöver bidrag i form av skäligt avvägda regleringsavgifter belasta kraftindustrin. Elkraftutredningen förordar en undersökning av bestämmelserna om gottgörelse för skadeverkningarna vid vattenkraftens exploatering, men hänvisar beträffande andra i motionerna berörda frågor till att utredningen komme att framlägga sitt slutbetänkande under år 1954 (se härom nedan s. 25).

Angående motionerna i sin helhet yttrar länsstyrelserna och samarbetsdelegationen för nämnda län i sina tillstyrkande yttranden följande.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser angeläget, att gällande lagstiftning snarast omarbetas så att ur norrländska synpunkter en mera tillfredsställande lösning av problemen åstadkommes. Länsstyrelsen hänvisar dels till sitt i motionerna berörda yttrande angående bygdekraften, dels till ett yttrande, som länsstyrelsen avgivit över en promemoria som vattenlagssakkunniga framlagt den 17 maj 1952. I sistnämnda yttrande uttalade länsstyrelsen, att det icke kunde vara rimligt, att kraftexploateringen i Norrland alltjämt skall få fortgå utan att de berörda bygdena få ens skälig ersättning för skadeverkningar och olägenheter. Det vore mera rimligt om betraktelsesättet ändrades därhän, att den av exploatering berörda bygden icke endast tillförsäkrades full kompensation för alla direkta och indirekta skadeverkningar utan även en skälig andel i den vinst, som uppkommer genom exploateringen. Vidare anförde länsstyrelsen i yttrandet bl. a.

En lösning av hithörande rättsfrågor efter sådana riktlinjer skulle måhända — åtminstone vid första påseendet — anses strida mot hittills tillämpade grundprinciper icke endast inom vattenlagstiftningen utan även inom andra lagstiftningsområden. Men även om så vore synes likväl en sådan utväg att skapa rättvisa böra tagas under allvarlig omprövning. Rättvisekravet gäller för övrigt icke endast denna speciella norrlandsfråga utan hela det komplex av olösta norrlandsfrågor, som gör att Norrland — trots sina naturrikedomar och trots sina klart påvisbara stora bidrag till vårt lands allmänna välförhållande — likväl alltjämt befinner sig i en missgynnad ställning i förhållande till riket i övrigt vare sig man ser på näringslivets problem eller på de kulturella livsbetingelserna. Det går icke i längden att bara skjuta undan dessa problem såsom olösliga enligt hittills gällande normer. Det gäller att finna nya normer, som ge en rättvis lösning

även åt problemet Norrland—Sydland. Ersättningarna enligt vattenlagen är endast en del av detta stora problem.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför.

I särskilda, år 1942 gjorda underdåniga framställningar liksom i en mångfald under tiden därefter i olika sammanhang avgivna utlåtanden rörande vattenlagstiftningen har länsstyrelsen understrukit skäligheten och vikten av att de av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar berörda bygderna erhöles rimlig kompensation för de olägenheter och skador, som åsamkades bygderna genom dylika anläggningar och regleringar.

Ehuru sedan år 1942 en del lagändringar genomförts i syfte att tillgodose bygdens intressen i berörda hänseenden, har dock enligt länsstyrelsens mening dessa intressen ej hittills beaktats på ett sätt och i en omfattning, som kan anses tillfredsställande. Alldeles särskilt har den exploatering av de norrländska vattenkraftstillgångarna, som under senare år skett till förmån för sydligare delar av landet, väckt bekymmer. Det är därför naturligt att man inom de norrländska länen ivrar för åtgärder, som kunna trygga tillgången av kraft till skäliga priser för de norrländska kraftbehoven, antingen genom utbyggnad av bygdekraftsinstitutet eller på annat effektivt sätt.

Mot bakgrunden härav hälsar länsstyrelsen med tillfredsställelse, att genom föreliggande motioner frågan om behövligheten av skyddsåtgärder mot en exploatering av den norrländska vattenkraften till Norrlands förfång blir föremål för riksdagsbehandling.

Såsom framgår av motionerna har länsstyrelsen i utlåtande över den av sakkunniga för utredning rörande vissa ändringar i vattenlagen den 30 maj 1950 framlagda promemorian angående bygdekraftsinstitutet understrukit behovet av en allsidig utredning av de norrländska kraftförsörjningsfrågorna. Vid en dylik utredning synas bl. a. de av länsstyrelserna i Väster-norrlands och Västerbottens län i motionerna omnämnda förslagen böra tagas under överbäggande.

Under återopand av det anförda får länsstyrelsen livligt tillstyrka, att den av motionärerna begärda utredningen kommer till stånd. Då inom de norrländska länen utbyggnaden av vattenfallen fortgår i hastigt tempo, synes det angeläget, att denna utredning bedrivs med största skyndsamhet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län yttrar.

De frågor, vars lösning åsyftas i motionen, torde kunna sammanfattas såsom problemet att åstadkomma ett bygdekraftbegrepp av helt annan och vidsträcktare innebörd än det nuvarande. Vid utformningen av ett dylikt bygdekraftbegrepp torde bland annat böra beaktas följande synpunkter. När naturtillgångar tillgodogöras, medför detta i regel ett uppsving för den bygd, där naturtillgångar finnes. Så har exempelvis varit fallet i trakter med malmfyndigheter eller där naturen och det geografiska läget gjort en ort lämplig såsom hamn. Det torde även ha betraktats såsom helt naturligt att bygden på detta sätt får nytta av naturtillgången ifråga.

När det gäller vattenkraften äro till följd av den elektriska energiens speciella egenskaper förutsättningarna för att liknande fördelar för trakterna omkring kraftkällan automatiskt skola uppkomma helt annorlunda. De tekniska möjligheterna att borttransportera den producerade elkraften

till avlägsna orter medför nämligen att denna naturtillgång mycket väl kan bli utan gagn för den landsdel där kraftkällan finnes. Det måste av denna anledning anses väl motiverat att vidtaga särskilda åtgärder för att i en eller annan form bereda bygden garantier för att den får rimlig nytta av en sådan naturtillgång. Detta synes så mycket mera angeläget som de norrländska bygder, varom det nu närmast blir fråga, genom sitt geografiska läge äro i särskilt stort behov av att kunna disponera elkraft till måttligt pris för att utveckla sitt näringsliv. Det nya bygdekraftbegrepp, som därför enligt länsstyrelsens mening är påkallat, måste — om det skall bli av verklig betydelse — bereda hela den landsända där elkraften produceras möjlighet till en viss förhandsrätt till en del av den producerade kraften.

Även den bakom de nuvarande bygdekraftbestämmelserna liggande tanken att bygden skall erhålla en viss förmånsställning i fråga om kraftpriset bör beaktas. En omprövning av bygdekraftbegreppet torde sålunda tillika böra syfta till att den fördel lagstiftaren redan vid tillkomsten av nuvarande lagbestämmelser velat giva bygden i prishänseende verkligen ernås på sådant sätt att den blir till fromma för utvecklingen i dessa delar av landet. Om man för detta ändamål skall lägga en avgift på all producerad kraft eller förfara på annat sätt är länsstyrelsen icke beredd att uttala sig. En ingående utredning erfordras säkerligen för bedömandet av denna fråga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför.

Den nu i snabb takt pågående utbyggnaden av de norrländska vattenfallen har medfört, att man i Norrland allmänt frågar, om icke de kraftresurser, som sålunda ställas till hela det svenska samhällets förfogande, i någon mån kunde lämna ett bidrag till den bygd varifrån kraften hämtas. Diskussionen härom har nu pågått under ett flertal år, och den föreliggande motionen synes i stort sett innehålla de synpunkter, som tidigare i olika sammanhang framförts av skilda förespråkare för norrlandsintressena. Liksom motionärerna anser länsstyrelsen att frågan är av utomordentlig betydelse för Norrland och dess framtida utveckling. Utan att nu taga ställning till spørsmålet om på vilket sätt de norrländska intressena bäst skola kunna tillgodoses, tillstyrker länsstyrelsen därför, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning av det problem, som vattenkraftexploateringen utgör för Norrland.

Samarbetsdelegationen anför.

Inledningsvis må först omnämnas, att Samarbetsdelegationen, som bl. a. har till uppgift att genom kontakt med statsmakterna söka bevaka länens intressen i gemensamma frågor, består av de fyra länens landshövdingar samt två representanter för vart och ett av de fyra länens landsting. Därtill kommer en representant för Norrlandsmässan samt en sekreterare.

I sin verksamhet har Samarbetsdelegationen vid flera tillfällen haft anledning att diskutera frågor rörande vattenkraftens exploatering i Norrland. Därvid har bl. a. anförts, att nu gällande vattenlagstiftning ej är tillfredsställande, och att man — med den omfattning och takt, som kraftverksbyggandet fått — hyser verklig oro för Norrlands egen framtida försörjning med vattenkraft. Samarbetsdelegationen har också tillsatt en mindre elkraftdelegation, bestående av en representant för vart och ett av de fyra länerna, sekreteraren och en särskilt tillkallad elkraftexpert, kraft-

verksdirektör C. D. Bredberg, Skellefteå. Efter diskussioner inom denna elkraftdelegation har kraftverksdirektör Bredberg utarbetat en promemoria, vilken bifogas. Denna förelåg vid Samarbetsdelegationens sammanträde onsdagen den 11 november, och den inom Samarbetsdelegationen med anledning av promemorian förda diskussionen visade tydligt, hur allvarligt man på norrländskt håll ser på dessa problem. Samarbetsdelegationen beslöt också instämma i ovannämnda motioners syfte och tillstyrka, att en allsidig klarläggande utredning om hithörande problemkomplex kommer till stånd.

I den med samarbetsdelegationens skrivelse överlämnade *promemorian av kraftverksdirektör Bredberg* behandlas spørsmålet om beredande av möjligheter för de lokala norrländska kraftföretagen att, där behov härför föreligger, genom expropriativt förfarande och/eller ett omarbetat bygdekraftinstitut komplettera sina vattenkrafttillgångar. Vidare ifrågasättes en sådan omformning av de normerande statliga elkrafttaxorna i Norrland att en rimligare avvägning ernås gentemot motsvarande mellansvenska taxor. Härvid bör beaktas såväl överföringskostnaderna för kraft från Norrland till Mellansverige som de med tiden genomsnittligt alltmera avkortade avstånden mellan kraftverk och förbrukare i Norrland. Likaså bör övervägas i vad mån ångkraftandelen bör belasta kraftleveranser i Norrland. Slutligen bör enligt vad i promemorian anföres i vattenlagen vidtagas sådana justeringar, som ålägger vattenkraftverkens innehavare att redan vid anläggandet taga vederbörlig hänsyn till framtida norrländska kraftbehov.

Beträffande skadeverkningarna vid vattenkraftens exploatering utgår *elkraftutredningen* från att skäligen ersättningar i penningar eller i annan form skall lämnas. Utredningen anför härom i sitt yttrande följande utöver de i utredningens promemoria framlagda synpunkterna.

Givet är att många svårigheter kunna föreligga för beräkningen av gottgörelsen, inte minst därför att förekommande fall kunna vara starkt växlande och tidsberoende. Strukturförändringar i en bygd med hänsyn till bebyggelsens lokalisering, befolkningsutvecklingen, jordbrukets rationalisering och trafikledernas utveckling m. m. torde också vara svåra att förutse — om och hur de skola ske och i vad mån detta försvåras av en vattenreglering eller kraftverksutbyggnad. Stundom kanske gällande ersättningsbestämmelser rent av icke ge möjlighet till gottgörelse där likväl sådan för en kommun eller eljest ur allemansrättslig synpunkt vore befogad med hänsyn till skadans omfattning för den allmänna utvecklingen. Hänsyn bör dock tagas till anläggningens allmännytta för bygden. Elkraftutredningen anser det finnas skäl för en undersökning om gällande lagar på ett tillfredsställande sätt ge möjlighet till skälig gottgörelse. En undersökning bör, i anledning av den pågående vattenkraftsexploateringen, utföras redan under den närmaste tiden.

Vattenfallsstyrelsen yttrar i förevarande hänseende.

Motionärerna ha uttalat, att vattenbyggnadsintresset på grund av ofullständigheter i lagstiftningen tillåtits dominera på ett sätt, som varit till för-

fång för andra väsentliga intressen i Norrland. Därigenom förmenas skador ha uppstått på byar, gårdar, jordbruk, fiske, samfärdselmedel o. s. v., oavsett om enskilda personer kunna ha fått goda ersättningar. I dessa hänseenden må framhållas, att kraftstationsbyggnader och sjöregleringar före sin tillkomst äro kringgårdade med skyddsbestämmelser av olika slag, främst till förmån för jordbruksintresset men även för andra näringsgrenar och kulturella intressen, som torde utesluta allt tal om dominans på grund av bristfälligheter i lagstiftningen. Om olägenheter för »bygden» kunnat uppkomma, sammanhänger detta med formerna för skadors ersättning enligt vattenlagen. I och med att ersättning mestadels utgår i penningar och i allmänhet såsom engångsbelopp, kunna naturligtvis, särskilt på längre sikt, olägenheter uppstå genom minskat skatteunderlag för berörda kommuner. Sedan förslag numera framlagts till ändrade ersättningsformer, varigenom ersättning i form av realvärden, jord eller elkraft i icke ringa omfattning skall ifrågakomma, är det antagligt, att olägenheterna i detta hänseende skola minska. En rättvisare fördelning av de taxeringsvärden, som genom kraftanläggningars utförande tillföras bygden, är hänskjuten till behandling av 1950 års skattelagssakkunniga.

Svenska vattenkraftföreningen hänvisar också till gällande bestämmelser till skydd mot skadliga verkningar av vattenkraftens exploatering samt framhåller dessutom de fördelar exploateringen medför för Norrlands invånare. Föreningen anför.

Enligt vattenlagen skola alla privaträttsliga skadeverkningar ersättas; flertalet ersättningar utgå med en förhöjning med hälften utöver fulla värdet av skadan. Därjämte utgå vissa årliga avgifter, nämligen fiskeavgifter, och för sjöregleringsföretag dessutom en årlig regleringsavgift, som dels är avsedd att användas för att förebygga, minska eller gottgöra allmän skada eller olägenhet, för vilken vattendomstolen icke bestämt någon ersättning, och dels är avsedd för jordbrukets främjande eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk och småindustri, eller eljst för befolkningens behov. Motionärernas påstående, att dessa regleringsavgifter uppgå till så låga belopp att de äro praktiskt betydelselösa, är icke riktigt; tvärtom uppgå de till betydande belopp och komma just de bygder till godo, där ingreppen genom sjöregleringarna äro störst. Om man till regleringsavgifterna lägger andra förmåner, exempelvis fastighetsskatten, som närmare behandlas nedan, framstår det klart, att de av sjöregleringar berörda bygdena erhålla god compensation.

Exploateringen av vattenkraften i Norrland medför åtskilliga fördelar för dess invånare.

Redan långt innan ett vattenkraftverk utbygges, uppstå fördelar för den bygd, där det är beläget. Ju närmare i tiden en utbyggnad beräknas vara förestående, desto mera blir nämligen vattenfallet värt, och denna värdestegring kommer ej endast fastighetsägaren till godo utan även kommunen i form av ökad fastighetsskatt.

Under byggnadstiden uppstå betydande fördelar för bygden genom rikliga arbetstillfällen, som vid större anläggningar ofta öka skatteunderlaget med flera tiotal procent. Kapital pumpas in i bygden, och man får en allmän uppblomstring. Investeringarna i egentliga byggnadsarbeten vid norrländska kraftverk och sjöregleringsföretag uppgå för närvarande till ca 200 milj. kro-

nor årligen. Större delen härav tillföres Norrland i form av arbetslöner och inkomster av byggnadsmaterial.

Sedan ett kraftverk färdigställt, har bygden fortfarande stora ekonomiska fördelar av detsamma. Avlöningar till driftspersonalen samt till den för reparations- och underhållsarbeten erforderliga personalen uppgå till stora belopp. Kraftverkspersonalen kommer på grund av sina relativt säkra anställningsförhållanden och sin fasta lön att genom egna skatter fullt bidra till egen anpart i kostnaden för skol- och sjukvåsen m. m., varför kraftföretagens egna skatter bli en direkt nettoinkomst för kommun och landsting.

Kraftföretagens egna skatter, som äro betydligt större än de anställdas, utgöras av fastighetsskatt och skatt på eventuell rörelsevinst.

Fastighetsskattens betydelse må belysas med några exempel, som herr Gunnarsson i Nälden gav i en riksdagsdebatt förra året med anledning av ett förslag om sänkning av repartitionstalet från 5 till 3 %, vilket enligt herr Nilsson i Svalöv inte skulle medföra några menliga verkningar för kommunernas ekonomi i nuvarande läge. Herr Gunnarsson opponerade sig mot detta påstående och menade, att det kunde gälla i Skåne men absolut inte i Norrland. Som exempel nämnde han en kommun, som hade 101 000 skattekröner sammanlagt för fastighetsskatt och inkomst. Härav kommo 49 000 skattekröner på kraftverkens taxeringsvärde, alltså nära hälften. Ännu ett exempel nämndes, nämligen en kommun, som har 3 400 invånare, småbönder och skogsarbetare praktiskt taget allihop, där ett kraftverk gav 45 000 skattekröner, medan hela antalet inkomstskattekröner var 63 000. Ytterligare må i anslutning härtill nämnas som exempel att regleringsavgifter och fastighetsskatter för sjöregleringar inom Frostvikens resp. Kalls socken uppgå till belopp, som sammanlagt motsvarar ca $\frac{1}{3}$ resp. $\frac{1}{2}$ av den kommunala uttaxeringen. Inom dessa socknar tillkomma dessutom framdeles stora utbyggnader av vattenkraft.

I detta sammanhang må även nämnas, att av de till 60 milj. kronor uppgående medel, som hittills disponerats ur anslaget till befrämjande av landsbygdens elektrifiering, ej mindre än 31 milj. kronor eller drygt hälften tilldelats de norrländska länen; Norrlands befolkning uppgår till en sjätte-del av hela rikets. Detta har bidragit till att elektrifieringsgraden på landsbygden i Norrland är högre än i genomsnitt för hela riket, trots Norrlands glesa bebyggelse och därmed förenade höga elektrifieringskostnader. Den nyelektrifiering, som åstadkommits, har i stor utsträckning möjliggjorts genom vattenkraftens exploatering; tillgången till råkraft är ju en förutsättning för elektrifieringen. Stödverkan har icke blott erhållits genom statsbidragen utan även i stor utsträckning genom kraftföretagens egna direkta insatser för att i samband med kraftverksutbyggnader och sjöregleringar ordna upp elektrifieringen i bygden samt de kraftägande skogsbolagens strävan att ordna elektrifieringen av avlägset liggande skogsbygder för skogsarbetarnas skull.

I motionerna beröres vattenlagens bygdekraftinstitut. *Vattenlags-sakkunniga* yttrar härom följande.

Skyldighet för ägare av större kraftanläggningar att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd infördes i vattenlagen vid dess tillkomst år 1918.

Tillskapandet av denna skyldighet ingick såsom ett led i strävandena att tillgodose vissa allmänna intressen vid utbyggnaden av vattenkraften. Det intresse som man med bygdekraftinstitutet ville tillgodose var att bygden omkring de större kraftkällorna skulle vara tillförsäkrad elektrisk kraft för hantverk, småindustri och lantbruk samt belysning och uppvärmning. Såsom motiv härför återopades att befolkningen kring ett strömfall ofta tidigare kunnat i mindre anläggningar tillgodogöra sig vattenkraften för sågverks- och kvarndrift eller annan småindustri och att denna förmån icke borde berövas bygden, då strömfallet utbyggdes med en modern kraftanläggning. Med denna grund för bygdekraftinstitutet skulle uppenbarligen i bygdebegreppet innefattas ett område av ganska begränsad räckvidd. I överensstämmelse med uttalanden i motiven, som antyda att institutet grundats även på andra mera allmänna överväganden, har bygdebegreppet i praxis givits en vidsträcktare innebörd, men det torde vara klart att man icke kan i bygdebegreppet inbegripa områden, till vilka kraft från anläggningen i fråga överföres genom högspanningsledningar med större kapacitet. Ersättningen för kraft, som levereras i fall då bygdekraftskyldigheten tages i anspråk, skall enligt de gällande bestämmelserna fastställas till belopp, som motsvara kraftverksägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. Avsikten med denna ersättningsregel, som i tillämpningen berett vissa praktiska svårigheter, är tydligtvis att den bygdekraftberättigade skall erhålla kraften till ett skäligt pris. Han skall icke betungas med ett oskäligt högt kraftpris, men priset skall å andra sidan ej sättas speciellt lågt. De krafttaxor som för närvarande tillämpas vid frivillig kraftleverans torde i allmänhet ej ligga över vad som skulle utgå med tillämpning av nyssberörda regel om ersättning för bygdekraft.

Bygdekraftinstitutet har i praktiken ej erhållit någon nämnvärd tillämpning. En av orsakerna härtill har varit, att kraftverkets ägare ej är skyldig att svara för bygdekraftens överförande till konsumenten. Svårigheterna vid tillämpningen av ersättningsregeln ha också bidragit till att institutet praktiskt taget ej alls kommit till användning. Emellertid kan det ej sägas ha förelegat något mera påtagligt behov av att använda institutet i den utformning det fått enligt vattenlagen, då ändamålet med detsamma tillgodosetts på andra vägar. Elektrifieringen har, i stor utsträckning med det allmännas hjälp, fortgått i rask takt i bygderna kring kraftkällorna lika väl som på landsbygden i övrigt.

Såsom omnämnes i motionerna ha de sakkunniga den 30 maj 1950 avgivit en promemoria med förslag till ändrade bestämmelser angående bygdekraft. I promemorian ha de sakkunniga med anledning av den ringa omfattning, vari bygdekraftinstitutet kommit att tillämpas, upplagt spörsmålet, huruvida institutet över huvud taget borde bibehållas i lagstiftningen. Vid övervägande av denna fråga ha de sakkunniga funnit, att de skäl som uppbära bygdekraftinstitutet måhända icke längre äro så tungt vägande, men icke ansett sig kunna ifrågasätta institutets avskaffande. De sakkunniga ha därvid bl. a. påpekat, att det kunde antagas att bygdekraftbestämmelserna genom sin blotta existens fyllt och även i fortsättningen komme att fylla en viss funktion. I syfte att göra institutet mera användbart i de fall där det kunde bli anledning att tillämpa detsamma ha de sakkunniga emellertid föreslagit vissa modifikationer i fråga om dess utformning, särskilt beträffande den svårtillämpade ersättningsregeln. Denna

har i förslaget utbytt mot föreskrifter, enligt vilka kraftpriset bestämmes efter de grunder, som tillämpas vid frivillig leverans av elektrisk kraft.

Av redogörelsen framgår, att de sakkunniga icke avsett att genom reformering av bygdekraftinstitutet upptaga den stora näringspolitiska fråga, som med särskild hänsyn till norrländska intressen behandlas i motionerna. Ett spörsmål av så vittutseende karaktär kan svårligen lösas med utgångspunkt enbart från vattenlagstiftningen utan måste bedömas under en vidare synvinkel, därvid Norrlands kraftförsörjning blir allenast ett moment vid den målsättning som må komma att tillämpas. De sakkunniga ha icke ansett, att i deras uppdrag inginge överväganden av denna genomgripande natur.

De sakkunniga ha emellertid för sin del icke något att erinra mot att de i motionerna berörda problemen upptagas till prövning. Det torde vara av värde att den livliga diskussion, som på senare tid förts i dessa frågor, får fullföljas i form av en genomlysande utredning. Av det nyss anförda framgår, att en eventuell utredning icke bör bli i första rummet av vattenrättslig karaktär utan har att angripa problemen från väsentligen andra utgångspunkter med huvudvikten lagd vid allmänna näringspolitiska överväganden.

Vattenfallsstyrelsen anför beträffande bygdekraften följande.

Motionärerna ha som utgångspunkt för kravet på skyddsåtgärder tagit, att vattenlagens bestämmelser om bygdens förmånsrätt till elkraft blivit av föga praktisk betydelse och att rätten till bygdekraft efter den av de vattenlagssakkunniga föreslagna revisionen icke ens i princip skulle medföra någon förmån i prishänseende. Härom är att säga, att bygdekraftinstitutets ändamål är att garantera, att kraft till skäligt pris finnes att tillgå i bygden. Att lagen nära nog aldrig behövt träda i funktion, har säkerligen mindre sammanhängt med det hittillsvarande omständliga förfarandet än med det förhållandet, att kraft frivilligt plägat tillhandahållas av kraftföretagen för bygdekraftändamålen, när så varit möjligt. För sålunda frivilligt tillhandahållen bygdekraft torde kraftföretagen icke ha betingat sig högre pris än som kunnat erhållas enligt vattenlagens bestämmelser.

Svenska vattenkraftföreningen yttrar.

Bestämmelserna om bygdekraft ha tillkommit för att förebygga att ett kraftverksföretag skulle kunna från en bygd överföra så mycket av kraften, att bygden vid kraftkällan icke skulle få sitt eget kraftbehov tillgodosett, varjämte bygden garanteras ett pris lika med självkostnaden plus 2 procent ränta å anläggningkapitalet. Bygdekraften har icke tagits i anspråk, därför att syftet med densamma vunnits på annat sätt. Kraftpriserna ha nämligen i allmänhet hållits lägre än det pris, uttagningen av bygdekraft skulle ha betingat. Motionärerna anför, att av förarbetena till vattenlagen synes framgå, att med bygdekraftbestämmelserna avsetts att bygden skall ha en gynnad särställning i fråga om priset på kraften. Föreningen har icke kunnat finna, att något sådant syfte uttalats i förarbetena till vattenlagen.

Det bör nämnas, att förslag föreligger till ändring av bygdekraftbestämmelserna, innefattande bl. a. att priset på bygdekraften skulle bestämmas enligt gängse krafttaxor. Detta skulle medföra, att bygdekraftbestämmelserna skulle få större betydelse än för närvarande, för den händelse ej erforderlig kraft ändå reserverades för bygden omkring kraftkällan.

Yttrandena har även berört de i motionerna och elkraftutredningens promemoria behandlade frågorna, huruvida marginal i utbyggd kraft särskilt med tanke på kraftbehoven i Norrland bör föreligga samt huruvida Norrland bör ha företrädesrätt till den där producerade vattenkraften.

Elkraftutredningen yttrar bl. a.

Det i Sverige tillämpade systemet med en riksomfattande samkörning mellan alla kraftproduktionsanläggningar av betydelse — de som basera sig på vattenkraft såväl som de, som basera sig på ångkraft — torde utgöra den bästa grundvalen för ett nationalekonomiskt utnyttjande av krafttillgångarna samt den bästa garantien för att icke någon landsända skall lida brist på elektrisk kraft. Ur teknisk synpunkt är det icke något problem att tillhandahålla erforderlig elkraft i Norrland och det måste beaktas att en ökad utbyggnad av ångkraft innebär ökade möjligheter att nyttiggöra vattenkraften i Norrland och landet i övrigt. Det bör i detta sammanhang ej heller bortses från att utvinnandet av den norrländska vattenkraften och utbyggandet av betydelsefulla delar av fördelningssystemet i Norrland kunnat och kan ordnas på ett ekonomiskt fördelaktigare sätt genom att vattenkraften utnyttjas jämväl för tillgodoseende av behoven i övriga landsdelar.

Vattenfallsstyrelsen hänvisar i här omförmälda spörsmål till sitt ovan (s. 6) omnämnda yttrande den 7 juni 1950 samt anför vidare.

Som framgår av yttrandet den 7 juni 1950 finner vattenfallsstyrelsen farhågorna för att de nuvarande kraftverksutbyggnaderna i Norrland skulle medföra svårigheter för tillgodoseende av norrländska kraftbehov icke endast överdrivna utan helt obefogade. Inga tecken föreligga på en sådan kraftförsäljningspolitik, att norrländska anspråk på kraft skulle avvisas under motivering att kraften behövs utanför Norrland. Att vattenfallen bli utbyggda utgör tvärtom en fördel för de berörda bygderna, då de därmed få garantier för att uppkommande kraftbehov bli täckta. Vattenfallen utgöra en naturtillgång, vars exploatering icke medför uttömning eller försämring av densamma. Den kvarstår med oförändrad storlek under överskådlig tid framåt, även om den temporärt, intill dess den behövs för norrländska ändamål, utnyttjas för kraftleveranser utanför Norrland. Till vad som i motionerna anföres om Norrbottens järnverk AB:s beslut att icke vidare bygga ut elektriska masugnar utan i stället en koksugn må framhållas, att företagets ställningstagande var i fråga om elkraften baserat på kostnader för inom Norrbotten befintlig sådan nedförd till kustlandet, utan någon som helst inverkan av den genom övergång till 380 kV spänning ökade möjligheten att överföra kraft från Norrbotten till mellersta Sverige. Vad som framhölls vid Norrlandsmässan 1952 var, att samkörning och regleringar minskat tillgången på sådan överskottskraft, som under vissa delar av året och vid god vattentillgång kan säljas till underpris och vilken under ett tidigare utvecklingsskede ansågs kunna bli utnyttjad för järnframställning. För närvarande skulle emellertid med hänsyn till den åtföljande intermittenta driften utnyttjning av sådan kraft säkerligen icke ställa sig fördelaktigare än användning av reguljärt tillgänglig kraft.

I motionerna omnämnes, att vattenfallsstyrelsens chefstjänstemän vid olika tillfällen framhållit, att Norrlands kraftbehov alltid kommer att tillgodoses och att det kommer att ske till moderata priser. Motionärerna anse dock, att det skulle vara lugnande, om uttalandena grundade sig på lag, författning eller avtal, varjämte påpekas, att vattenfallsstyrelsen icke kan tala på de enskilda kraftverksföretagarnas vägnar. I förevarande hänseenden vill vattenfallsstyrelsen, som givetvis icke kan anvisa någon utväg att skapa absolut trygghet rörande statsmakternas kraftpolitik i en avlägsen framtid men för sin del icke misströstar om att den nuvarande kraftpolitiken på detta område skall bli bestående, framhålla *dels* statens betydande resurser i fråga om såväl utbyggd som outbyggd vattenkraft i Norrland, *dels ock* den möjlighet, vattenlagen lämnar till inlösen efter vissa tidsintervaller av kraftverk i enskild ägo liksom till omprövning av villkoren för utnyttjande av sådana kraftverk. Om otillfredsställande förhållanden i framtiden skulle visa sig uppkomma på detta område, komma alltså möjligheter icke att saknas att rätta till dessa.

Svenska vattenkraftföreningen åberopar nedan intagna tabell, vilken visar hur stor del av landets utbyggda och utbyggnadsvärda vattenkraft som ligger i Norrland. Siffrorna avse produktionsförmåga i miljarder kWh per år.

	Utbyggt 1953	Utbyggt 1963	Utbyggnads- värt
I hela landet	20	38	60
Härav i Norrland	13	28	49

I anslutning härtill anför föreningen följande.

Som framgår av tabellen äro av de norrländska vattenkrafttillgångarna f. n. endast ungefär en fjärdedel utnyttjade. Ännu om tio år finnas betydande tillgångar kvar i outnyttjat tillstånd — man har då mera outnyttjat kvar i Norrland än man för dagen utnyttjar i hela landet.

De ännu kvarvarande krafttillgångarna i Norrland äro uppenbarligen så stora, att man f. n. ej kan behöva reservera viss del av naturtillgången för de rent norrländska intressena eller utfärda förordningar, som hindra utbyggandet enligt hittillsvarande system, d. v. s. med överföring söderut i den utsträckning som för det sydsvenska behovet är ekonomiskt motiverad. Föreningen är övertygad om att kraft för de norrländska intressena allt framgent kommer att finnas tillgänglig till skäligt pris för de behov som framdeles kunna uppstå.

Kraftprisnivån har behandlats i några yttranden.

Elkraftutredningen rekommenderar en viss anpassning till de rådande självkostnaderna sålunda att överföringskostnaderna till mellersta och södra Sverige belastar endast kraftförbrukningen där. Det är dock naturligt, att kraftkostnaden framme hos detaljkonsumenten på sina håll ställer sig högre i Norrland än i mellersta eller södra Sverige. Det finnes enligt utredningens mening intet belägg för att kraftförbrukningen i Norrland under nu rådande förhållanden belastas med ovidkommande kostnader

eller att detta skall ske så länge nu tillämpade, på självkostnader grundade prissättning följes.

Svenska vattenkraftföreningen anför i avseende på kraftprisnivån följande.

Enligt motionärerna har det uttalats farhågor för att Norrlands vattenkraft i en framtid kan komma att överföras till mellersta och södra Sverige i en sådan omfattning, att kraft kan komma att saknas för norrländska behov, eller att kraften kan komma att betinga för högt pris för att bli användbar vid förädling av Norrlands övriga naturtillgångar.

Att utbyggande av vattenkraften skett i stor skala, vilket nödvändiggjorts till betydande del genom kraftefterfrågan från mellersta och södra Sverige, har i fråga om kraftens realpris väl kompenserat nackdelen av att sämre och avlägsnare fall undan för undan måste tagas i anspråk. Kraftefterfrågan söderifrån har sålunda i hög grad bidragit till att — i realvärde räknat — sänka kraftpriserna även i Norrland och torde komma att göra detta under ytterligare något eller några decennier. Först när större delen av landets utbyggnadsvärda vattenkraft är tagen i anspråk, kan man möjligen befara att efterfrågan söderifrån får en prishöjande effekt på krafttaxorna i Norrland; dock endast under förutsättning att man vid denna tidpunkt ännu ej kunnat finna fullgod ersättning för vattenkraften i andra kraftkällor, exempelvis atomkraft.

Motionärerna framhålla vidare de stora förhoppningar som i gången tid knutits om en framtida stor ekonomisk utveckling i Norrland på grund av de rikliga tillgångarna där av vattenkraft, skog och malm; som exempel anföres, att den nya möjligheten att på samma ledning överföra hundratusentals kW kraft från Norrbotten till mellersta Sverige har gjort kraften så dyr även i Norrbotten, att järnförädlingen där i fortsättningen måste baseras på importerad koks. Överföringsmöjligheten gör icke kraften dyr i Norrland. Tvärtom kan på grund av densamma större utbyggnadsprojekt i Norrland angripas än som eljest skulle ha varit fallet. I den mån företag i mellersta och södra Sverige bygga ut vattenkraft i Norrland få de genom transiteringsavtalen helt betala kostnaden för överföring av den kraft de själva önska förbruka eller distribuera. För dessa företag måste därför kostnaden för kraften ökas så mycket, som motiveras av överföringskostnaden, utöver kraftkostnaden för norrländska företag, som bygga ut vattenkraft för egen räkning; dessa företag belastas ej med kostnaden för överföring på de nord-sydgående stamlinjerna.

Förslagen om att belägga kraft, som överföres från Norrland med accis, anser *elkraftutredningen* tillhöra sådana allmänna näringspolitiska frågor, som bör behandlas i ett större sammanhang och icke enbart kan ses ur kraftförsörjningsmässiga synpunkter.

Efter sitt nyssnämnda uttalande framhåller utredningen följande i fråga om vattenkraftens betydelse för den industriella utvecklingen i Norrland.

Med utgångspunkt från de optimistiska uttalanden om elkraftens betydelse för särskilt Norrland, som år 1918 gjordes av prof. Palmær och vilka motionärerna nu återöppna, måste konstateras att vattenkraften som energikälla blivit av mindre betydelse för den industriella utvecklingen

än man vid nämnda tidpunkt räknade med. Skälen härtill äro flera. För det första är självkostnaden för norrländsk kraft överskörd till lämpliga konsumtionsplatser vid kusten för hög för att i konkurrens med bl. a. Norge, Kanada och USA möjliggöra en på export inriktad elektrokemisk eller elektrotermisk storindustri. För det andra har vattenkraftens betydelse för ett flertal industrier avsevärt minskats på grund av den tekniska utvecklingen. Inom andra industrier åter utgör kostnaden för elkraften nu en mindre del av totala produktionskostnaden än vad tidigare var fallet. På grund av kraftöverföringsteknikens utveckling har slutligen kraftkostnaden, trots en påtaglig differens mellan Norrland och Mellansverige, blivit i jämförelse med andra lokaliseringfaktorer av relativt liten betydelse. Det är dock uppenbart, att vissa elkraftkonsumerande industrier med norrländska råvaror ha en framtid i Norrland. För hela den industriella utvecklingen i vårt land, kanske särskilt för övre Norrlands del, synes den viktiga frågan vara att bl. a. med statens medverkan snart få fram en målmedveten, omfattande och intensiv forskning. I detta sammanhang blir av ökad betydelse, att man verkligen gör klart för sig de uppgifter, som av ekonomiska och i vissa fall sociala skäl beräknas komma på elkraftproduktionens del att fylla, ävensom hur en härefter anpassad elkraftpolitik skall utformas.

Vattenfallsstyrelsen förklarar att tankegången i förslaget om accis öppnar vida perspektiv. Man frågar sig om »tullmurar» av detta slag allenast böra uppställas för elkraften och icke även för andra norrländska nyttigheter, liksom om det icke kan finnas andra landsändar, som med fog skulle kunna kräva, att särskilda tributer även erläggas för deras »exportvaror». Några sakliga skäl för en särskild beskattning av just kraftproduktionen i ändamål att stödja Norrlands näringsliv finnas enligt vattenfallsstyrelsens förmenande icke, och vattenfallsstyrelsen anser sig böra bestämt motsätta sig exportavgifter såsom varande inkonsekventa och utvecklingshämmande.

Svenska vattenkraftföreningen anför i denna fråga följande.

Motionärerna bygga uppenbarligen sitt resonemang på den numera föråldrade uppfattningen, att en naturtillgång i en del av landet skulle tillkomma just denna landsdel och icke landet i dess helhet. Man vill med hänsyn till vattenkraften indela landet i två eller kanske flera delar och mellan dessa skapa tullgränser. Sådana gränser inom landet äro emellertid för länge sedan avskaffade, och man kan knappast anföra någon bärande motivering för att återinföra dem just beträffande elkraften.

Tillgång till billig elkraft stimulerar produktiv verksamhet inom industri och hantverk. Det har därför inom vårt land varit en allmän strävan att tillhandahålla elkraften så billigt som produktions- och distributionskostnaderna medge; varje åtgärd som fördyrar elkraften bör undvikas. För vår industri är detta särskilt betydelsefullt just för närvarande, emedan den tilltagande konkurrensen från utlandet tvingar industrien att till det yttersta pressa ned sina produktionskostnader. Låga kraftpriser medföra dessutom minskning i bränsleimporten och förbättra därigenom vår handelsbalans.

Den föreslagna accisen skulle medföra samma skadeverkningar som

den nu utgående elskatten. Dessutom skulle den — till skillnad från elskatten — för en del företag medföra en oekonomisk lokalisering, på grund av att skillnaden i krafttaxor bleve större än vad som är motiverat av framställningskostnaden. Om man exempelvis skulle införa en enda »tullgräns», förlagd mellan Norrland och Svealand, skulle man få fram en tendens att lokalisera vissa industrier till södra Norrland, vilket med hänsyn till kommunikationer och övriga ekonomiska faktorer icke torde vara motiverat.

Accisen skulle dessutom, likaså till skillnad från elskatten, medföra ett irrationellt gynnande av ångkraftproduktionen. På grund av den ojämna vattenföringen i våra vattendrag måste vattenkraften kompletteras med värmekraft, normalt ca 5 %. Den ekonomiska värmekraftprocenten är därvid beroende på prisförhållandet mellan vattenkraft och värmekraft samt på priset på kol för ånggenerering. Då värmekraften praktiskt taget helt alstras med importerat bränsle, som ju är tullfritt, skulle accisen medföra, att man i viss ökad mån dels komme att ersätta vattenkraften med kraft alstrad med importerat bränsle, även då vattenkraften i realiteten ställer sig billigast, dels komme att alstra ånga med kol i stället för vattenkraft.

I sitt kompletterande yttrande belyser *vattenfallsstyrelsen* vissa frågor som berörts i promemorian av kraftverksdirektör Bredberg samt anför därvid bl. a.

Den aktuella frågan är, huruvida en omfattande statlig utredning rörande norrländska kraftfrågor är motiverad i nuvarande läge. Vattenfallsstyrelsen anser fortfarande, att så icke är fallet. En utredning medför visserligen alltid ett klarläggande av frågeställningarna, en renodling av synpunkterna och ett hopsamlande av statistiskt material, som kan vara till nytta i fortsättningen. Men dels äro åtskilliga av de föreliggande frågorna redan behandlade eller under utredning i andra sammanhang, dels är väl det väsentliga vid tillgripande av en vidlyftig utredningsapparat, att därmed kunna ernås reella och snara fördelar relativt rådande läge. Såvitt vattenfallsstyrelsen kan finna, har det icke påvisats några existerande missförhållanden, som påkalla dylikt ingripande omedelbart, utan utredningsyrkandena hänföra sig helt till vissa uppkonstruerade och hypotetiska framtida utvecklingstendenser av ogynnsam natur. Goda utsikter föreligga för att dessa aldrig inträda genom att de närmast berörda, alltså kraftindustrien och dess kunder, själva klara upp uppkommande frågor på tillfredsställande sätt, vilket icke motsäges utan tvärtom bestyrkes av hittillsvarande utveckling inom detta verksamhetsområde. Utan olägenhet bör därför kunna med utredning och ingripanden från det allmännas sida avvaktas till dess att konkreta tecken på icke önskvärd inriktning av problemlösningarna visa sig. De befarade intressekonflikterna ligga därjämte till stor del så långt fram i tiden, att betydande risk finnes för att på grund av oförutsedd utveckling en nu verkställd utredning icke blir tillämplig utan måste sedermera göras om.

Prissättningen på kraft i det stadiet, då vattenkraften är nära helt tagen i anspråk och tillkommande kraftbehov till väsentlig del få tillgodoses medelst i Sydsverige utbyggda värmekraftverk, är en fråga av stort format

och stor betydelse, men det förefaller vara alldeles för tidigt att taga itu med den, dels med hänsyn till att ifrågavarande stadium ännu ligger decennier framåt i tiden, dels därför att stora möjligheter föreligga för att kraftindustrien på egen hand kommer till en ur allmän synpunkt gynnsam lösning. En behandling nu måste bland annat baseras på antaganden om det framtida kostnadsläget för värmekraften (eller eventuellt atomkraften), som kunna visa sig alldeles felaktiga. Ävenså gäller, att en lösning, som nu betraktas som lämplig, näppeligen kan ges så bindande verkan för framtiden, oberoende av då uppträdande skiftningar i den näringspolitiska uppfattningen o. d., att kraftkonsumenterna kunna förlita sig därpå.

Det väsentliga synes vara, att taxespörsmål och önskemål av här ifrågavarande art lämpa sig dåligt för offentlig utredning och att i varje fall resp. kraftleverantör rimligen först bör beredas tid och möjlighet att taga ställning därtill, innan andra åtgärder vidtagas. Betydande sannolikhet föreligger för att därvid förhållandena kunna tillrättaläggas och enighet uppnås om vad som är lämpligt och genomförbart. Vattenfallsstyrelsen har med anledning av tidigare påståenden om att konsumenterna i Norrland belastas med andel i kostnaderna för kraftöverföringen söderut gjort noggranna undersökningar härom och funnit, att så icke har varit och icke är fallet. I det sammanhanget genomfördes också undersökningar om hur utvecklingen kunde tänkas bli, och då styrelsen därvid ansåg sig kunna konstatera viss starkare inverkan av kostnadssänkande faktorer i Norrland än söderut gjordes den taxehöjning, som behövdes år 1951 på grund av den allmänna prisstegringen, lägre i Norrland än i de mellansvenska områdena (10 % mot 15 %). Det är all anledning förmoda, att styrelsen kommer att fortsätta på det sättet, så att i den mån utvecklingen medför konkreta kostnadsminskningar, detta också blir beaktat i de norrländska taxorna.

Elkraftutredningens huvudbetänkande, i vad det rör elkraftfrågor av särskild betydelse för Norrland.

Som inledningsvis nämnts har elkraftutredningen i fråga om det sakliga innehållet slutjusterat ett i utredningens huvudbetänkande ingående, i november 1953 utarbetat kapitel, som rör elkraftfrågor av särskild betydelse för Norrland. Vad elkraftutredningen i nämnda kapitel anfört utöver de synpunkter, som framkommit i utredningens ovannämnda promemoria och yttrande, innebär i huvudsak följande.

Problemen om sambandet mellan den norrländska vattenkraftens utnyttjande för kraftförsörjningen i andra landsdelar och kraftförsörjningens trygghet i Norrland äro till stor del av befolknings- och näringspolitisk natur. De kunna även vara olika för de olika norrländslänen. Sålunda torde dessa frågor endast i relativt ringa omfattning beröra Gävleborgs län, varför här föreliggande frågor ha största intresset i samband med de fyra nordligaste länen.

Huvuddelen, eller i runt tal 85 %, av Sveriges vattenkrafttillgångar finnas i Norrland, som, trots att landsdelen omfattar närmare 60 % av hela Sveriges landyta, icke bebos med mera än 17 % av landets befolkning.

Geografiskt sett innebär detta att Norrlands befolkning och näringsliv ha större möjligheter än det övriga Sveriges att även framdeles få sitt kraftbehov täckt med vattenkraft, som, åtminstone i närheten av vattenfallen, representerar en förhållandevis låg självkostnad. De norrländska krafttillgångar, som möjliggöra elkraftproduktion till låg kostnad, äro emellertid koncentrerade till älvarnas mera betydande fallsträckor och härifrån till konsumtionsområdena och de enskilda konsumenterna även i Norrland äro avstånden ofta betydande. Vid någorlunda stor geografiskt koncentrerad konsumtion kunna dock förutsättningarna för låga självkostnader för kraften framme hos konsumenterna vara mycket goda. Med de stora avstånd mellan bebyggda områden, med ofta förhållandevis liten befolkning, som utmärka huvuddelen av Norrlands inland, måste emellertid de specifika överföringskostnaderna för kraften till konsumenterna här bli höga.

De norrländska krafttillgångarna äro sålunda tekniskt-ekonomiskt sett ofta icke alltför gynnsamt belägna i förhållande till den naturliga konsumtionen i Norrland. Tidigare förhoppningar om att med den billiga råkraftens hjälp kunna grunda en kraftslukande storindustri i Norrland ha av olika skäl icke kunnat infrias i någon högre grad. Dessa förhållanden ha medfört att de stora kraftresurserna länge saknat sådan avsättning inom Norrland, som skulle ha möjliggjort ett ekonomiskt utnyttjande. Genom de behov av elkraft, som vuxit fram i mellersta och södra Sverige, och genom de möjligheter som uppstått att till förhållandevis låg specifik kostnad överföra elkraft även på stora avstånd under förutsättning att kraftmängderna äro stora och överföringsanläggningarna väl utnyttjade, ha på senare tid möjligheter skapats att utnyttja den norrländska vattenkraften i större skala. Stora kraftstationer ha byggts, ofta huvudsakligen för att tillgodose kraftbehov i mellersta och södra Sverige, men detta har samtidigt gjort det möjligt att på ett mera ekonomiskt sätt än tidigare tillgodose även Norrland med elkraft.

I den mån vattenfallen utbyggts för att tillgodose rent mellansvenska eller sydsvenska intressen är det naturligt att dessa intressen även för framtiden till väsentlig del vilja tillgodoräkna sig ifrågavarande krafttillgångar, även sedan kraftbehoven i vårt land börjat närma sig gränsen för de utbyggnadsvärda vattenkrafttillgångarna. Tekniskt sett kommer väl då överföringen söderut även från dessa norrländska kraftstationer att minska och kraften sålunda i realiteten att användas på närmare håll men ekonomiskt sett kommer sannolikt det då jämförelsevis låga priset på denna vattenkraft ändock de sydligare landsdelarna till godo. Det kan synas behöva närmare övervägas hur frågan om företrädesrätt för Norrland till den där producerade vattenkraften bör ses varvid såväl tekniskt-ekonomiska som andra förhållanden måste få inflytande.

Utbyggnaden av vattenkraft såväl i Norrland som annorstädes liksom — ehuru icke i lika hög grad — byggandet av överföringsanläggningar medför ofta betydande skadeverkningar inom de bygder, som bli berörda. Ersättningar härför skola utgå enligt vattenlagen men det kan synas oklart om denna alltid på ett tillfredsställande sätt ger möjlighet till skälig gottgörelse.

Det är fullt naturligt att frågorna om vattenkraften liksom om Norrlands övriga stora naturtillgångar, skogen och malmen, vunnit ett alldeles särskilt

intresse i Norrland. Det norrländska näringslivet har otvivelaktigt vissa svårigheter att brottas med, sammanhängande med jämförelsevis stor ensidighet och konjunkturkänslighet, ett litet befolkningsunderlag, besvärande klimatiska förhållanden, stora avstånd och svåra transportförhållanden m. m. Dessutom är befolkningsunderlaget utsatt för en förhållandevis stor fortgående åderlätning genom utflyttning. Det är ett vitalt samhällsintresse att de betingelser för befolkning och näringsliv, som finnas i Norrland, bibehållas och så långt möjligt med tjänliga medel förbättras. En sådan utveckling ligger i hela landets intresse. Tillgången till god och billig elkraft kan härvidlag ha stor betydelse. Eftersom större delen av Sveriges elkraft nu produceras i Norrland är det naturligt att man bl. a. fäst uppmärksamheten på elkraften och dess olika möjligheter samt de risker, som kunna tänkas föreligga, att denna norrländska naturtillgång i framtiden icke i skälig grad och på skäliga villkor skall komma det norrländska näringslivet till godo. Det är naturligtvis riktigt att de härmed sammanhängande frågorna ägnas erforderlig uppmärksamhet och det kan anses motiverat att man redan nu närmare överväger huruvida, i vad mån och på vad sätt en reglering av vattenkraftens användning, med hänsyn tagen till bygdens eller hela landsdelens intressen, erfordras och kan genomföras. Det synes emellertid vara klart att tillgången till elkraft för den norrländska konsumtionen icke behöver inge några farhågor och att nu aktuella bedömanden närmast få anses gälla priset för den elektriska kraften. Det måste också beaktas att vattenkraften på olika sätt utgör en källa till välständsökning för Norrland, även den del av vattenkraften, som disponeras för rent mellansvenska och sydsvenska intressen.

Omkring 50 % av de totala utbyggnadsvärda krafttillgångarna i Norrland ägas av staten. Man kan utgå ifrån att staten i full utsträckning med hänsyn till gällande bestämmelser och allmänt vedertagen uppfattning tillgodoser alla berättigade norrländska såväl som mellan- och sydsvenska intressen och att det icke finnes anledning befara någon ändring härvidlag. Staten tillämpar redan nu lägre råkrafttariffer i Norrland än i övriga delar av landet. Den annars önskvärda prisutjämnningen mellan områden med olika självkostnader för överförd kraft tillämpas således icke vid denna statliga råkraftförsäljning, där en prisutjämnning skulle vara till Norrlands nackdel. Norrland bör kunna påräkna att kraftförsörjningen från statens sida även framgent baseras på självkostnads- mässiga förhållanden med beaktande av de skilda förutsättningarna för kraftöverföring till de norrländska respektive de mellan- och sydsvenska konsumtionsområdena. Stora ansträngningar ha dessutom gjorts och göras från statens sida — såväl genom vattenfallsverkets verksamhet som genom direkta ekonomiska, statliga stödåtgärder eller på annat sätt — för att förbättra elektrifieringsförhållandena på den norrländska landsbygden, där kraftdistributionen ställer sig särskilt dyrbar, vilket i realiteten innebär en överflyttning av kostnader för norrländsk kraftförsörjning. Grovt uppskattat disponeras f. n. 35 % av de utbyggnadsvärda norrländska krafttillgångarna av norrländska intressen, medan 15 % disponeras av rent mellan- eller sydsvenska intressen. Den sistnämnda andelen är till stor del redan utbyggd. Om det framdeles skulle visa sig att Norrland icke på skäliga villkor blir tillgodosett med elkraft skulle man

kunna tänka sig att vissa anläggningar tillhöriga mellan- eller sydsvenska intressen övertagas av staten. Redan nu finnes enligt vattenlagen möjlighet för staten att, sedan 40 år förflutit från det att en kraftstation tagits i bruk, inlösa anläggningen om det bedömes att detta erfordras för tillgodo-seende av allmänt behov.

Det hör också ihåkommas att spörsmålen om vattenkraftens utnyttjande nära sammanhånga med den stora frågan om vår totala energiförsörjning, där exempelvis sådana delproblem som utnyttjandet av olika slag av bränsle, inhemska såväl som importerade, de ekonomiska förutsättningarna för mottrycksdrift i större skala samt utvecklingen på atomkraftområdet komma att få stor betydelse.

Det synes sålunda motiverat att särskilt två huvudfrågor, vilka få sägas vara av betydelse för hela landet men dock särskilt för Norrland, upptagas till behandling, nämligen frågan om företrädesrätt för Norrland till den där producerade vattenkraften samt frågan om skadeverkningarna vid vattenkraftens tillgodogörande.

Beträffande den förstnämnda huvudfrågan, företrädesrätten, vilken som ovan påpekats närmast får anses vara en prisfråga, synes det emellertid föreligga starka skäl för att f. n. begränsa bedömningen till vissa grundläggande frågor av huvudsakligen teknisk-ekonomisk karaktär. Därvid skulle man främst söka ökad klarhet i det i och för sig tämligen vidlyftiga spörsmålet vid vilken tidpunkt och i vilken utsträckning som kraftförbrukningen i Norrland kan tänkas bli utsatt för en sådan prisförhöjning, som orsakas av förbrukningen i andra delar av landet och som icke skulle behöva föreligga, om vattenkraften i Norrland vore reserverad för den norrländska förbrukningen. Innan något ställningstagande av större räckvidd kan göras i denna huvudfråga måste givetvis alla för frågans bedömning betydelsefulla faktorer av teknisk, ekonomisk, rättslig, social, militär samt allmänt befolknings- och näringspolitisk karaktär beaktas.

Beträffande den andra huvudfrågan, skadeverkningarna, har elkraftutredningen redan tidigare uttalat sig för en särskild skyndsam undersökning, varvid givetvis också i erforderlig grad måste beaktas faktorer av ovannämnda slag.

Utskottet.

De särskilda förhållanden, under vilka det norrländska näringslivet arbetar, har föranlett att det allmännas strävanden vid skilda tidpunkter kommit att inriktas på tillgodo-seendet av Norrlands behov. Härigenom har likväl icke betingelserna för Norrlands utveckling förbättrats i den omfattning, som med tanke på hela landets intressen synes erforderlig. Utskottet vill i synnerhet erinra om att innevarande års riksdag hos Kungl. Maj:t hemställt om sådana överväganden, utredningar, förslag och andra åtgärder, att kvarstående olösta norrlandsfrågor komme till sin rätt (rskr nr 375/1953).

Nu förevarande motioner tar upp en av de norrlandsfrågor, som mest uppmärksammas, nämligen frågan om vattenkraftsutbyggnadernas verkningar på näringslivet i de norrländska länen, särskilt de fyra nordligaste,

och om möjligheterna att under hänsynstagande till dessa verkningar låta Norrland i särskild mån dra nytta av den där utvunna elkraften. Motionärerna önskar en allsidig och grundlig utredning i ämnet. Spörsmålet har tidigare dryftats i flera olika sammanhang. Utskottet får i första hand hänvisa till ovan redovisade förslag och framställningar av norrlandskommittén, 1945 års vattenlagssakkunniga, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län samt elkraftutredningen.

I motionerna, i remissyttrandena samt i handlingar, som därutöver i ärendet inkommit till utskottet, har den i motionerna upptagna frågan belysts ur åtskilliga synpunkter. Vattenfallsstyrelsen anser, i den mån styrelsen haft att ingå på frågan, att den av motionärerna önskade utredningen är onödig. De som i övrigt yttrat sig i ämnet har med anledning av motionerna framfört en rad olika frågeställningar, vilka synes dem vara i behov av utredning. Samtliga dessa spörsmål skall icke här dryftas utan utskottet kommer i det följande att behandla endast vissa, i motionerna berörda problem, vilka utskottet funnit i särskild grad väsentliga.

En av motionärernas utgångspunkter är att de norrländska bygder, där vattenkraften exploateras, icke erhållit skälig kompensation för de skador, som sjöregleringar och vattenkraftsutbyggnader vållat. I detta avseende har i motionerna huvudsakligen anförts, dels att de vid sjöregleringarna utdömda regleringsavgifterna uppginge till så låga belopp att de vore praktiskt betydelselösa, dels att de i vattenlagen upptagna bestämmelserna om s. k. bygdekraft icke blivit till avsett gagn.

Beträffande regleringsavgifternas storlek får utskottet åberopa sitt utlåtande nr 33/1953, i vilket utskottet förordat en utredning rörande grunderna för utgörande av sagda avgifter. Enligt utskottets mening bör avgifterna, som redan nu inflyter med mer än en halv miljon kronor årligen, bestämmas på det sätt att de blir ett skäligt vederlag för det intrång i en bygds liv som en vattenreglering medför. De svagheter, som f. n. otvivelaktigt vidlåder regleringsavgiftssystemet — bl. a. i fråga om avgifternas storlek och värdebeständighet — gör det emellertid naturligt, att motionärerna vill fästa uppmärksamheten vid möjligheterna att genom elkraft kompensera vattenregleringarnas skadeverkningar på kringliggande bygd.

Bygdekraftinstitutet är icke såsom regleringsavgiftssystemet knutet till vattenregleringar utan till kraftverk. Såsom motiv för detta institut åberopades i betänkande år 1917 med förslag till vattenlag, att befolkningen kring ett strömfall ofta tidigare kunnat i mindre kraftanläggningar tillgodogöra sig vattenkraften för småindustri m. m. och att denna förmån icke borde berövas bygden, då strömfallet utbyggdes med en modern anläggning. Även mera allmänna överväganden synes emellertid ha inverkat på tillkomsten av institutet. I direktiven för den år 1943 tillsatta elkraftutredningen framhölls bl. a., att det måhända kunde komma att visa sig,

att kraftförsörjningen inom vissa delar av landet skulle kunna avsevärt förbättras genom en skärpning eller utvidgad tillämpning av bestämmelserna om bygdekraft. Utredningen ansåg, enligt vad den anförde i skrivelse den 10 maj 1947 till chefen för kommunikationsdepartementet, att bygdekraftinstitutet icke kunde leda till en på så sätt förbättrad kraftförsörjning. Då existensen av institutet dock icke kunde fränkännas all betydelse, ville utredningen icke föreslå dess avskaffande men fann en omarbetning av vattenlagens bestämmelser i ändamål att erhålla klarare och enklare regler i ämnet motiverad. Nämnda skrivelse ävensom en skrivelse av 1947 års riksdag angående utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranleddes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, överlämnades till vattenlagssakkunniga. Dessa avgav den 30 maj 1950 en promemoria med förslag till revision av bygdekraftbestämmelserna. Då reglerna angående vilken ersättning som skulle erläggas för bygdekraften visat sig svåra att tillämpa, föreslogs i promemorian att kraftpriset skulle bestämmas efter de grunder, som tillämpas vid frivillig leverans av elkraft. Dessutom dryftades vilken omfattning den »bygd» kunde ha, till vilken kraften skulle levereras. I »bygden» kunde enligt de sakkunnigas mening ej gärna ingå områden, som för sin elektrifiering krävde högspänningsledningar med stor kapacitet. Slutligen berördes i promemorian några andra sidor av institutet beträffande vilka vissa modifikationer förordades.

Enligt utskottets mening bör de bygdeintressen, som knyter sig till en vattenkraftsutbyggnad, bättre tillgodoses än vad nuvarande svårtillämpliga bestämmelser om bygdekraft medger. Det synes därför önskvärt, att dessa bestämmelser överarbetas och såvitt möjligt förenklas. Problemet hur en sådan förenkling bör ske är av mindre räckvidd än de i motionerna berörda frågorna. Det är emellertid angeläget, att problemet, senast i samband med ett övervägande av nämnda frågor, erhåller sin lösning.

I yttrande, som länsstyrelsen i Västernorrlands län avgivit över promemorian och som delvis återgivits i motionerna, ävensom i ett över dessa avgivet yttrande av länsstyrelsen i Västerbottens län har ifrågasatts att innebörden av bygdebegreppet skulle utvidgas, så att »bygden» komme att omfatta hela län eller rentav hela Norrland. Liknande målsättning har motionärerna, då de påkallar ett ingripande för att garantera att de norrländska länen blir tillförsäkrade elkraft för sin egen utveckling. Det torde vara klart, att dylika förslag icke kan motiveras allenast med önskemålet att kompensera de skadeverkningar, som må vara förenade med vattenkraftsutbyggnader. Ej heller kan enligt utskottets mening mer än i begränsad mån som stöd för förslagen åberopas överväganden av de slag, som legat till grund för vattenlagens nuvarande bestämmelser om bygdekraft. Också andra faktorer bör få inverka, då det gäller att ta ställning till sådana förslag som de nu berörda.

Till förmån för att låta Norrland, där fem sjättedelar av landets vattenkraft finnes, äga viss företrädesrätt till vattenkraften har vid skilda tillfällen anförts, att med hänsyn till det relativt korta avståndet mellan kraftverken och de norrländska förbrukarna kostnaderna för överföring av elkraften till dessa förbrukare kunde förmodas bli tämligen små. Det kunde därför, om självkostnaderna låge till grund för prissättningen, synas klart att elkraften borde bli billigare i Norrland än i landet i övrigt. Utskottet vill med avseende å principerna för prissättningen nämna, att det i skilda sammanhang framförts önskemål om en utjämning av priset på kraft mellan olika orter, men att elkraftutredningen ansett det national-ekonomiskt riktigt, bl. a. med tanke på industriens lokalisering, att olika självkostnader kommer till uttryck i kraftprisnivån. Emellertid måste — såsom elkraftutredningen framhållit — beaktas, att de norrländska distributionsnäten betjänar relativt få konsumenter. Detta förhållande leder till att den norrländske konsumenten även vid en självkostnadsmässig prissättning ej sällan får betala ett högre pris för elkraften än den mellansvenske eller sydsvenske konsumenten.

I motionerna användes i några sammanhang uttryckssätt, som kan inge föreställningen, att den norrländska elkraftskonsumtionen enligt motionärernas mening belastats med kostnader för överföring av elkraft på nya 380 kV ledningar från Norrland till Sydsverige. Vattenfallsstyrelsen har uppgivit, att någon dylik belastning icke förekommit. I samband härmed framhåller styrelsen, att den taxehöjning, som på grund av den allmänna prisstegringen gjordes år 1951, blev mindre i Norrland (10 %) än i de mellansvenska och sydsvenska områdena (15 och 20 %).

Motionerna behandlar ej blott nuvarande förhållanden. Det centrala i motionerna torde vara de farhågor motionärerna med tanke på betydelsen av ett starkt norrländskt näringsliv hyser beträffande Norrlands framtida försörjning med elkraft.

Vattenkraftsutbyggnaderna i Sverige beräknas komma att avta om några decennier, då landets bästa strömfall tagits i anspråk. Därest icke elkraft kan importeras, är man då för en ytterligare ökning av elkraftskonsumtionen hänvisad till andra energikällor än vattenkraften, t. ex. kol, skifferolja och atomkraft. Det synes f. n. icke osannolikt att elkraft, som vinnes genom utnyttjandet av dylika energikällor, måste bli dyrare än den ur vattenfallen utvunna elkraften. I en av motionärerna åberopad skrivelse av länsstyrelsen i Västerbottens län anföres, att kostnaderna för utbyggnad av här avsedd värmekraft bör helt bäras av konsumenterna inom de sydligare landsdelarna. Elkraftutredningen har i detta spörsmål uttalat, att klarhet borde sökas i det i och för sig tämligen vidlyftiga spörsmålet vid vilken tidpunkt och i vilken utsträckning som kraftförsörjningen i Norrland kan tänkas bli utsatt för en sådan prisförhöjning, som orsakas av för-

brukningen i andra delar av landet och som icke skulle behöva föreligga, om vattenkraften i Norrland vore reserverad för den norrländska förbrukningen.

De ovan redovisade tankegångarna i motionerna synes utskottet innebära, att enligt motionärernas mening de nuvarande principerna för vattenkraftens exploatering icke blott är orättvisa mot Norrlands befolkning utan även ur näringsgeografisk synpunkt oriktiga. I några remissyttrandena bl. a. av vattenfallsstyrelsen bestrides riktigheten av motionärernas uppfattning, varvid vattenfallsstyrelsen emellertid i stort sett ej velat ingå på näringspolitiska bedömanden. Utskottet har icke på det nu föreliggande materialet kunnat fatta någon bestämd ståndpunkt, men det förefaller som om fog skulle finnas för vad motionärerna anfört. Redan på grund härav synes en förutsättningslös, näringsgeografisk utredning nödvändig. Det är nämligen enligt utskottets mening icke endast ett norrlandsintresse utan ett nationellt intresse att goda förutsättningar skapas för en utveckling av det norrländska näringslivet. Den fortsatta utbyggnaden av strömfall i Norrland synes därför böra ske med hänsyn härtil. Utredningen bör sålunda icke syfta till att ge de norrländska bygderna någon särskild förmånsställning — utskottet kan alltså icke ansluta sig till motionärernas förslag om accis på elkraft — utan blott att åstadkomma en sådan fördelning av elkraften som med hänsyn såväl till hela landets som till Norrlands intressen kan synas ändamålsenlig och rättvis.

En utredning av frågan är angelägen även ur en annan synpunkt. Stora grupper av den norrländska befolkningen torde ha den känslan, att Norrland exploateras av syd- och mellansvenska intressen till förfång för Norrlands egen befolkning. Det är viktigt, att dylika stämningar såvitt möjligt utjämnas. Norrlandskommitténs verksamhet torde väsentligt ha bidragit till en dylik utjämning. Kommittén fann emellertid önskvärt att de norrländska elkraftproblemen underkastades särskild prövning. En sådan prövning har nu visserligen verkställts av elkraftutredningen, som i ämnet överlagt med representanter för de fyra nordligaste länen. Det synes utskottet dock önskvärt, att frågan får bedömas under medverkan även av representanter för det norrländska näringslivet och med beaktande av de synpunkter som utskottet här anfört. Elkraftutredningens verksamhet kan därför icke av utskottet — liksom ej heller av utredningen själv — betraktas såsom avgörande för bedömandet av förevarande norrlandsfråga.

Att tillsätta en utredning rörande den norrländska elkraftfrågan, sedan norrlandskommittén och elkraftutredningen nedlagt betydande arbete på frågans lösning, kan synas ägnat att inge betänkligheter. Emellertid må framhållas, att spørsmålet berör stora värden. Det gäller icke endast nära förestående investeringar till väldiga belopp utan även andra grenar av näringslivet och många norrländska bygders framtida utveckling. Det

synes därför angeläget, att hela detta problemkomplex underkastas en förutsättningslös utredning, så att även det norrländska näringslivets intressen blir i tillräcklig mån uppmärksammade vid framtida avgöranden angående investeringar i kraftverk och överföringsledningar, priset på elkraft m. fl. hithörande spörsmål.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen med anledning av förevarande motioner, I: 41 och II: 52, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande de i detta utlåtande berörda elkraftfrågorna av särskild betydelse för Norrland jämte därmed sammanhängande spörsmål samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen kan föranleda.

Stockholm den 1 december 1953.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson, Lindahl, Ebbe Ohlsson*, Boo*, Pålsson, William Ohlsson och Georg Carlsson;

från andra kammaren: herrar Nyberg, Andersson i Dunker*, fru Boman* samt herrar Bengtsson i Halmstad, Lindström, Persson i Tandö, Kilsmo* och Nilsson i Östersund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
